

YÜKSEKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VERGİYE YÖNELİK ALGILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ*

Ömer Akkara

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Öğrencisi

omerakkara@gmail.com

Ufuk Gencil

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr.

ufukgencil@gmail.com

Özet

Bireylerin içsel ve dışsal uyarıcıların neden olduğu, zihinlerinde vergiye ilişkin meydana gelen yargılar vergi algısı olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin vergi olgusuna yönelik algılarını etkileyen faktörler, bireysel faktörler ve çevresel faktörler olmak üzere iki grupta incelenebilmektedir. İnsanların vergiye karşı tutum ve davranışlarında meydana gelen değişmelere etki eden bireysel ve çevresel faktörlerin olumlu tutum ve davranış geliştirmeye yönelik olması, kamunun en önemli gelir kaynağı olan vergilerden daha fazla verim elde edilerek ekonomi politikası hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Bu çalışmada; yükseköğretim öğrencilerinin vergiyi algılama ve vergi bilinç düzeylerinin belirlenerek ülkemizde vergi bilinci konusunda yapılan ampirik araştırmalara katkı sağlamak amacıyla, güvenilirliği test edilmiş 500 adet tesadüfî örnekleme metodu ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğrencileri üzerinde uygulanan anket çalışmasından edinilen veriler, SPSS v.22,0 istatistik paket programı ile

* Bu çalışma, Doç. Dr. Ufuk GENCEL danışmanlığında tamamlanan “Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Olgusuna Yönelik Algıları: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği” isimli yüksek lisans tezinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Sıklık, KiKare, Mann Whitney U, Kruskal- Wallis analiz testlerine tabi tutulmuş ve elde edilen sonuçlar teorik bilgilerle birlikte ele alınıp değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi Uyumu, Vergi Psikolojisi, Vergi Algısı, Vergi Bilinci

Alan Tanımı: Maliye (Maliye Teorisi)

JEL Sınıflandırma Kodu: H 21,H 30, I20

Investigation of the Perceptions of Higher Education Students towards Tax Concept in terms of Various Variables

Abstract

The perceptions that emerge in the individuals' minds regarding taxes, caused by internal and external stimuli are called the tax perception. The factors that influence the perception of individuals regarding the tax concept can be reviewed in two categories which are personal factors and the environmental factors. Developing positive attitudes and behaviours through personal and environmental factors that have an impact on changes in the attitudes and behaviours of people regarding the taxes makes it easier for governments to achieve their financial objectives by acquiring more efficiency with the taxes which are the most important source of income for the state. In this study, in order to provide a contribution to the empirical research conducted about tax consciousness by determining the way higher education students perceive the taxes and their consciousness level towards the taxes in our country, the data derived from 500 surveys which were applied on the students of Çanakkale Onsekiz Mart University through random sampling method and reliability of which were tested, was then tested in Frequency, Chi-Square, Mann Whitney U, Kruskal-Wallis analyses via SPSS v.22,0 package program and results attained were reviewed having been taken into the consideration together with the theoretical knowledge.

Key Words: Tax Compliance, Tax Psychology, Tax Percaption, Tax Awareness.

Jel Codes: H21, H30,I20

1.Giriş

Vergi, kamu harcamalarının finansmanında kullanılan, bireylerden zorunlu, karşılıksız ve nihai olarak alınan nakdi ödemeleri ifade etmektedir. Vergilemenin iktisadi ve sosyal amaçlarının yanı sıra en önemli amacı (malî) olan kamu harcamalarının finansmanını sağlamaktır. Türkiye'de kamu gelirlerinin yaklaşık

%85-90'ını vergiler oluşturmaktadır. Vergilerin bütçe gelirleri içinde sahip olduğu bu yüksek oran adil ve etkin bir vergi sisteminin oluşturulmasını gerektirmektedir. Böylece vergi politikalarıyla belirlenen hedeflere ulaşılması kolaylaşacaktır. Bu süreçte etkinliğin artırılması için vergilerin nüfusun geneline yayılması ve vergi bilinç düzeyinin artırılması oldukça önemlidir.

Bireylerin bilinç düzeyini ve vergiye gönüllü uyumunu etkileyen bireysel ve çevresel faktörler bulunmaktadır. Mükelleflerin vergi bilinç düzeylerini saptamak optimal vergi hasılatı için önem arz etmektedir. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan çalışmada yükseköğretim öğrencilerinin vergi yönelik algıları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

2. Vergi, Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlar: Teorik ve Kavramsal Çerçeve

Vergi, devletin kamu harcamalarının finansman açıklarını kapatmak için egemenlik gücüne dayanarak aldığı nakdi değeri ifade eder (Edizdoğan ve diğerleri, 2013: 137). Klasik maliyecilerden Gaston Jeze, verginin kamu giderlerinin karşılanması için cebri ve bedelsiz istenen bir yükümlülük olduğunu ifade etmektedir. Modern maliyeciler, verginin hem kamu harcamalarının finansmanı hem devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahale işlevini yerine getirmek için cebri ve bedelsiz olarak aldığı nakdi bir yükümlülük olduğunu ifade ederler (Türk, 2011: 111). Çağdaş maliyecilerin yaptığı tanımdan da anlaşılacağı üzere devletin vergi toplama amacı yalnızca kamu harcamalarının açıklarını finanse etmekle sınırlı değildir. Yeri geldiğinde finansman tercihini bir kenara bırakarak ekonomik ve sosyal hayata müdahale amacı ile de vergi alabilmektedir (Sabuncu, 2011: 4).

Vergi yükü, bireyin ödediği vergiler ile ödeme gücü arasındaki niceliksel ilişkiyi ifade eder (Tekin, 1990: 4). Mikro ölçekte bireyin, makro ölçekte tüm bireylerin vergi gelirlerinin özel kesimden kamu kesimine aktarılması dolayısıyla bireylerin ödeme güçlerinde bir azalma meydana gelmektedir. Bireylerin gelirlerinde meydana gelen niceliksel azalma vergi yükünü ifade etmektedir (İnaltonç, 2012: 17).

Vergi psikolojisi, vergi ile doğrudan etkileşimi bulunan bireysel ve toplumsal psikolojik konuları içeren mali psikolojinin bir alt disiplindir. Dolayısıyla tüm mali araçların, bireyin ve toplumun davranışlarına olan etkilerini inceleyen mali psikolojiye kıyasla, vergi psikolojisi sadece vergilerin bireylerin davranışlarına olan etkilerini inceler (Sağbaş ve diğerleri, 2015: 125). Günümüzde vergiler, toplum ihtiyaçlarını karşılamak için devletin elde ettiği en önemli gelir kaynağıdır. Dolayısıyla hem vergi daireleri hem de vergi verme yükümlülüğü

bulunan bireyler açısından vergilemenin psikolojik yönü ile bireylerin vergilemeye karşı tutum ve davranışlarının incelenmesi önem taşımaktadır(Taşkın, 2010: 69).

Bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varılarak, idrak edilmesine algı denir (TDK, 2016). Vergi algısı ise bireylerin içsel ve dışsal uyarıcıların neden olduğu, zihinlerinde vergiye ilişkin meydana gelen yargılar olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin hükümet politikalarına ilişkin görüşleri, kamu harcamalarının gerekliliğine olan inancı, vergi denetimleri, vergi suçu cezaları, vergi yükü ve sosyo-demografik özellikleri vergi algısını etkilemektedir (Akıncı ve Başol, 2015: 172).

2.1. Bireylerin Vergi Olgusuna Yönelik Algılarını Etkileyen Faktörler

Bireylerin vergi olgusuna yönelik algılarını etkileyen faktörler bireysel faktörler ve çevresel faktörler olmak üzere iki grupta incelenebilmektedir.

2.1.1. Bireysel Faktörler

Bireyin şahsından kaynaklanan gelir düzeyi, aile yapısı ve anlayışı, vergi ahlakı, eğitim durumu, devlete bağlılık, siyasal iktidarı benimseme durumu, yükümlünün diğer yükümlüler hakkındaki görüşleri, kamu hizmetlerinin gerekliliğine olan inanış ile mesleki ve şahsi özellikler gibi faktörler bireysel faktörlerdir(Çataloluk, 2006: 216).

Gelir, teori ve uygulamada ödeme gücünün en iyi göstergesidir (Amini, 2010: 31). Yapılan çalışmalar genellikle yüksek gelirli bireylerin vergiden kaçınarak daha düşük miktarda vergi ödemeye çalıştığını, dar gelirli bireylerin ise vergi cezalarının marjinal maliyeti nedeniyle vergiye karşı olumlu bir uyum sağladığını göstermektedir(Torgler ve Schneider : 7).

Vergi bilinci kavramının kökeni aslında verginin alınmaya başlandığı yaklaşık altı bin yıl öncesine dayanmaktadır(Torgler, 2003: 2). Bireylerin ödemek zorunda oldukları bu vergi ve vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmelerinin istek derecesi vergi bilinci olarak tanımlanır(Organ ve Yegen, 2013: 243). Bireylerin vergilemeye karşı tavırları, vergi ile ilgili yasal ödevlerini benimsemeleri ya da bu ödevlerinden kaçınmaları, vergi kanunları hakkında sahip oldukları bilgileri, vergi sistemine ve gelir idaresine karşı tutumları gibi olgular vergi bilincini oluşturur(Kintanar, 1962: 18).

Eğitim seviyesi yüksek olan bireyler vergi sistemi ve kanunlarına daha fazla aşına olarak kendilerine sunulan hizmetlerin bilincinde olurlar. Dolayısıyla eğitilmiş

bireyler bu durumlarını vergiyi kaçırmak veya vergiden kaçınmak için bir fırsat olarak kullanabilirler (Torgler, 2005: 6). Ancak yapılan ampirik çalışmaların çoğu bireylerin eğitim seviyesi arttıkça vergiye karşı tutum ve davranışlarında olumlu yönde gelişme olduğunu göstermektedir(Tüay ve Güvenç, 2007: 20).

Birey ülkesi ve yaşadığı toplumla ne kadar gurur duyarsa vergiye karşı tutum ve davranışları da o kadar olumlu olur (Kitapçı, 2011: 240). Ödediği verginin nasıl harcandığını bilerek hizmet sunumunun adil olduğunu düşünürse vergiye gönüllü uyumu artar(Tuncer, 2002: 114). Feld ve Tyran tarafından yapılan araştırmalarda, kamusal mal ve hizmetlerin sunumunda bireylerin seçmen olarak katılması ve bu yolla kümülatif taleplerini dile getirmelerinin vergi bilincini arttırdığı saptanmıştır (Hazman, 2009: 57). Bireyin vergiyi içselleştirmesi ile toplumun genelinin vergiyi benimsemesi paralellik gösterir. Örneğin vergi kaçakçılığının hoş karşılanmadığı toplumlarda vergiyi kaçıran birey kınanma, ayıplanma gibi toplumsal tepkilere maruz kalarak vergi kaçırma eğilimini olumsuzdan olumluya çevirebilir. Ters durumda ise vergi kaçırma olayı bir hüner gibi bireyin ve toplumun algısında yer edinebilir (Şahin, 2010: 21). Vergi yükümlülüğü bulunan bireylerin birbirlerinin vergi ile ilgili durumlarını bilmeleri, vergi ahlakında farklılıklara neden olabilmektedir(Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2014: 104). Aile yapısı vergi uyumunu olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir(Yereli, 2013: 13). Harcamaların en önemli finansman kaynağı olan vergilerin, rasyonel bir biçimde optimal düzeyde kullanılması, toplumsal ve ekonomik taleplerin beklenen düzeyde karşılamaya yetmesi, bireylerin vergi ödeme gönüllülüğüne olumlu katkı sağlamaktadır(Karaarslan, 2012: 1).

Yapılan ampirik araştırmalarda bireylerin mesleği, yaşı, medeni durumu, cinsiyeti gibi demografik faktörlerin de vergiye karşı tutum ve davranışların belirlenmesinde etkili olduğu gözlemlenmiştir (Torgler ve Schaltegger, 2005:12).

Türkiye’de yapılan bir çalışmada kendi işinde çalışan bireylere nazaran tam zamanlı çalışanların, emekli ve işsizlerin daha fazla vergi uyumuna sahip oldukları ortaya çıkmıştır (Gökbunar ve diğerleri, 2007: 79). Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu etkileyen önemli faktörlerden biri de cinsiyettir (Kasipillai ve Hijatullah, 2006: 74). Türkiye’de üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada erkek öğrencilerin kızlara kıyasla daha anlamlı bir vergi bilincine sahip oldukları ve vergi ödemeyi vatandaş olmanın bir gereği olarak gördüğü ortaya çıkmıştır (Ömürbek ve diğerleri, 2007: 120). Vergiye karşı gönüllü uyumu etkileyen demografik faktörlerden bir başkası bireyin medeni halidir. Evli bireylerin bekârlara nazaran daha fazla vergi kaçırma eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü evli bireylerin sorumluluğu daha fazla ve

vergi dolayısıyla harcanabilir geliri daha azdır (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012: 123). Vergiye karşı tutum ve davranışların belirlenmesinde yaş faktörü dikkate alındığında, gençlerin genellikle işi yavaşlatma veya bırakma gibi dolaylı yollarla vergiden kaçınmaları gibi olumsuz bir davranış sergiledikleri söylenebilir. Buna karşılık yaşlıların ödedikleri vergi dolayısıyla ikame etkisinin daha ağır bastığı söylenebilir (Muter ve diğerleri, 1993: 50).

2.1.2. Çevresel Faktörler

Bireylerin vergiye karşı tutum ve davranışlarına etki eden bireysel faktörlerin yanı sıra vergi adaleti, vergi afları, vergi sisteminin karmaşıklığı, vergi sayısı ve oranları, cezaların caydırıcılığı ve denetim sıklığı gibi çevresel faktörler bulunmaktadır.

Vergilerin adil olmadığını düşünen bireyler vergi kaçırmak veya vergiden kaçınmak gibi davranışlarla bu adaletsizliğe karşı tepkilerini gösterirler(Kanlı, 2007: 22). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sürekli vergi affı müessesine başvurulması bireylerde vergi aflarının sürekli uygulanacağı algısının yerleşmesine neden olur. Dolayısıyla vergisini düzenli ödeyen bireyler haksızlığa uğradıklarını düşünerek vergi uyumuna karşı olumsuz tepki gösterebilirler(Birinci, 2010:122). Vergi kanunlarının eksiksiz ve her yükümlü tarafından anlaşılabilir düzeyde olması vergiye uyumu kolaylaştıran önemli faktörlerden biridir(Cansız, 2006: 121). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde vergi uygulamalarındaki karmaşıklık yükümlülerin vergi kaçırmasına neden olan ciddi bir faktör olmaktadır (Demir, 2009: 1). Vergi sisteminin karmaşıklığı yükümlülerin istenmeyen bir davranış olarak vergi kaçırma eğilimlerini arttırabilir (Tüay ve Güvenç, 2007: 30). Vergi oranlarının yüksekliği ve çok çeşitli olması da vergiye yönelik tutum ve algılarına etki eden önemli faktörlerdir.

3. YÖNTEM

Araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılarak, yükseköğretim öğrencilerinin vergiye yönelik algıları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Veri toplama aracı olarak 33 soru ve önermenin bulunduğu üç bölümden oluşan anket formu hazırlanmıştır. Elde edilen veriler istatistikî analizlerle değerlendirilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

İnsanların vergiye karşı tutum ve davranışlarında meydana gelen değişmelere etki eden bireysel ve çevresel faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerin olumlu tutum ve davranış geliştirmeye yönelik olması, kamunun en önemli gelir kaynağı olan vergilerin ekonomi politikası hedeflerine ulaşmasını kolaylaştıracaktır.

Çalışmanın temel amacı; ülke için önemli bir ekonomik unsur olan yükseköğretim öğrencilerinin vergiyi algılama ve vergi bilinç düzeylerinin belirlenerek vergi bilinci konusunda yapılan ampirik araştırmalara katkı sağlamaktır.

3.2. Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Yöntemi

Yaklaşık 48.000 öğrencisi bulunan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi çalışmanın evrenini temsil ederken, ana kitle içinden basit tesadüfi yöntemle seçilen 500 öğrenci ise örneklemi oluşturmuştur. Evren büyüklüğü 50.000 olan ampirik çalışmalar için 381 örneklem büyüklüğü yeterli kabul edilmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 50). Öğrenci değerlendirmelerinden 50 tanesi soru ve önermelere istenilen sayıdan daha fazla cevap vermeleri, belirtilen bilgilere ilaveten kendilerinin bilgi eklemeleri ve anketleri analiz edilemeyecek kadar tahrip etmeleri nedeniyle analiz dışı bırakılmıştır. Geriye kalan 450 ankete ait veriler doğruluğu kontrol edildikten sonra analiz edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak 33 soru ve önermenin bulunduğu üç bölümden oluşan anket formu hazırlanmıştır. Anketin hazırlanmasında bireylerin vergi bilinç düzeyini ölçmeye yönelik yapılan ampirik araştırmalarda kullanılan anket sorularından yararlanılmıştır¹

3.4. Verilerin Analizi ve Kullanılan İstatistikî Yöntemler

Çalışmadan elde edilen verilerin özetlenmesinde tanımlayıcı istatistikler, sürekli değişkenler için ortalama ve standart sapma; kategorik değişkenler için sayı ve yüzde değerler verilmiştir. Grupların karşılaştırılmasında iki grup için Mann Whitney U testi, üç veya daha fazla grup için Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Gruplar arasındaki farklılıklar ikili olarak Mann Whitney U testi kullanılarak yapılmıştır. Kategorik değişkenler arasındaki farklılıklar Pearson Qhi-Square ile test edilmiştir. İstatistikî analizler SPSS v.22 paket programı ile yapılmış, anlamlılık düzeyi 0.05 olarak dikkate alınmıştır.

¹Detaylı Bilgi İçin Bkz.; Çiçek, Halit. “Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiyeye Karşı Tutum ve Tepkileri: İstanbul İli Anket Çalışması”, İSMMO Yayınları, Yayın No: 64, İstanbul, 2006. Ömürbek, Nuri Çiçek; Hüseyin Güçlü; Serdar Çiçek. “Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları”, *Maliye Dergisi*, Sayı:153, Temmuz-Aralık 2007, Şahin, Aslıhan. Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergiyeye Algılaması: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2010, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

3.5. Örneklem Hakkında İstatistiki Bilgiler

Bireylerin yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, medeni durumu ve mesleği, vergiye yönelik algı, tutum ve davranışların belirlenmesinde etkili olan demografik faktörlerdir (Buyrukoğlu, Erasa 2012:122). Ankete katılan öğrencilerin %58.2'si kız öğrenci iken %41.8'i erkek öğrencidir. Öğrencilerinin ailelerinin aylık geliri sırasıyla 500-1000 TL arasında olan öğrencilerin oranı %12.9, 1001-1500 TL arasında olanların oranı %32.9, 1500-2000 TL arasında olanların oranı %28.4 ve 2000 TL ve üzeri olanların oranı %25.8'dir. Öğrencilerin aylık harcaması 250 TL'nin altında olanların oranı %10.9 iken aylık harcaması 251-500 TL arasında olanlar, ankete katılan öğrencilerin yaklaşık yarısını (%49.3) oluşturmaktadır. Aylık harcaması 500 TL'nin üzerinde olanların oranı ise %39.8'dir. Katılımcıların %10.7'si Biga Meslek Yüksekokulunda, %44'ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde, %4'ü İlahiyat Fakültesinde, %12.4'ü Fen- Edebiyat Fakültesinde, %10.4'ü Ziraat Fakültesinde, %8.2'si Turizm Fakültesinde ve %10.2'si Eğitim Fakültesinde eğitim görmektedir. Öğrencilerin %57.1 vergi kavramına yönelik bir ders almışken %42.9'u böyle bir ders almadığını ifade etmiştir.

3.6. Araştırma Bulguları

Veriler Sıklık, Çapraz Tablo, Mann Whitney ve Kruskal Wallis testlerinden uygun olanı ile analiz edilmiştir.

3.6.1.1. Öğrencilerin Vergiyi Tanımlaması

Vergiyi zorunlu bir ödeme olarak algılayan katılımcıların oranı %36.2 iken, kamunun sunduğu hizmetlerin karşılığı olarak tanımlayanların oranı %41.3'tür. Vergiyi devletin vatandaşlarına yüklediği bir yük olarak algılayanlar %9.1, ödev olarak tanımlayanlar %11.3, verginin ne olduğunu bilmeyenlerin oranı ise %2.0'dir. Elde edilen verilere göre ankete katılan öğrencilerin çoğunda vergi, zorunlu bir ödeme ve kamusal mal ve hizmetlerin bir karşılığı olarak algılanmaktadır.

3.6.1.2. Vergi Politikası Hakkındaki Görüşler

Katılımcıların yarısından fazlası (%52.0) devletin, artan gelir ihtiyaçlarını, harcamaları kısmak yoluyla sağlayabileceğini düşünmektedir. Öğrencilerin %13.1'i devletin artan gelir ihtiyacını karşılayabilmesi için vergi oranlarını artırması veya yeni bir vergi alması gerektiği görüşündedir. Artan gelir ihtiyacının borçlanma ile karşılanması gerektiğini düşünenlerin oranı %2.9'dur.

3.6.1.3. Devletin Harcama ve Vergi Politikası Hakkındaki Görüşler

Katılımcıların %74.4'ü eğitim, %31.1'i savunma, %66.7'si sağlık harcamaları artarsa vergi verme gönüllülüklerinin de artacağını belirtmiştir. “Devlet nasıl bir vergileme politikası izlerse vergi verme gönüllülüğünüz artar” sorusuna öğrencilerin %83.8'i adil bir vergileme olursa, %52'si ekonomideki kayıt dışı azaltılırsa ve %66'sı da devletin hangi alanda harcama yapacağı konusunda bilgi sahibi olursa vergi vermede daha gönüllü olacaklarını belirtmiştir.

3.6.1.4. Vergi Kaçakçılığına Bakış

Öğrencilerin %73.8'i vergi kaçırmanın hırsızlık olduğunu düşünmektedir. Buna karşın vergi kaçakçılığını göz ardı edilebilecek bir suç olarak görenlerin oranı %2.9'dur. Vergi kaçakçılığını kurnazlık olarak algılayan katılımcıların oranı %19.1'dir. Vergi kaçakçılığını sıradan bir olay gibi gören öğrencilerin oranı ise %4.2'dir.

3.6.1.5. Türkiye’de Vergi Bilincinin Ne Şekilde Artırılabilirliği Hakkındaki Görüşler

Katılımcıların %61,3'ü eğitim ve öğretim ile, % 18,9'u adaletsizliğin giderilmesi ile, % 9,3'ü kişi başı gelirin artırılması ile, %6,9'u kamu harcamalarının tasarrufu ile ve % 3,6'sı vergi oranlarının düşürülmesi ile vergi bilincinin artırılabilirliğini düşünmektedir.

3.6.1.6. Eğitim Kurumlarına Göre Vergi İle İlgili Bazı Değişkenlerin Karşılaştırması

Tablo 1’de eğitim kurumlarına göre vergi ile ilgili bazı değişkenlerin karşılaştırması yapılmıştır.

Tablo 1: Eğitim Kurumlarına Göre Vergi ile İlgili Bazı Değişkenlerin Karşılaştırması

	Biga MYO		İİBF		İlahiyat		Fen- Edebiyat		Ziraat		Turizm		Eğitim		Toplam		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Sizce Vergi Ne Anlama Geliyor?	Zorunlu Ödeme	17	35,4%	92	46,5%	1	5,6%	15	26,8%	14	29,8%	8	21,6%	16	34,8%	163	36,2%
	Kanun Hizmet Karşılığı	26	54,2%	58	29,3%	14	77,8%	29	51,8%	23	48,9%	19	51,4%	17	37,0%	186	41,3%
	Ödev	1	2,1%	41	20,7%	2	11,1%	3	5,4%	2	4,3%	1	2,7%	1	2,2%	51	11,3%
	Yük	3	6,3%	7	3,5%	1	5,6%	6	10,7%	8	17,0%	7	18,9%	9	19,6%	41	9,1%
Vergi Kaçırma Ne Çeşitlidir?	Bilgi Yok	1	2,1%	0	0,0%	0	0,0%	3	5,4%	0	0,0%	2	5,4%	3	6,5%	9	2,0%
	Hırsızlık	28	58,3%	144	72,7%	17	94,4%	44	78,6%	35	74,3%	26	70,3%	38	82,6%	332	73,8%
	Kurnazlık	12	25,0%	48	24,2%	1	5,6%	5	8,9%	9	19,1%	8	21,6%	3	6,5%	86	19,1%
	Göz Ardı Edilebilir Suç	3	6,3%	5	2,5%	0	0,0%	2	3,6%	1	2,1%	2	5,4%	0	0,0%	13	2,9%
Türkiye’de Vergi Bilinci Nasıl Artırılabilir?	Sıradan Olay	5	10,4%	1	0,5%	0	0,0%	5	8,9%	2	4,3%	1	2,7%	5	10,9%	19	4,2%
	Eğitim	25	52,1%	150	75,8%	11	61,1%	29	51,8%	21	44,7%	14	37,8%	26	56,5%	276	61,3%
	Tasarruf	2	4,2%	12	6,1%	0	0,0%	2	3,6%	7	14,9%	4	10,8%	4	8,7%	31	6,9%
	Adaletin Sağlanması	11	22,9%	24	12,1%	5	27,8%	14	25,0%	9	19,1%	11	29,7%	11	23,9%	85	18,9%
Vergi Oranı Düşmesi	Vergi Oranı Düşmesi	3	6,3%	5	2,5%	1	5,6%	3	5,4%	3	6,4%	0	0,0%	1	2,2%	16	3,6%
	Kişi Başına Gelir Artışı	7	14,6%	7	3,5%	1	5,6%	8	14,3%	7	14,9%	8	21,6%	4	8,7%	42	9,3%

Öğrencilerin eğitim gördüğü kurumlar açısından verginin ne anlama geldiği, vergi kaçırmanın bireylere ne çağrıştırdığı ve Türkiye’de vergi bilincinin nasıl

arttırılabileceği karşılaştırılmıştır. Verginin ne anlama geldiğine ilişkin olarak; zorunlu bir ödeme olduğu görüşü İİBF öğrencilerinde, kamu hizmetlerinin karşılığı olduğu görüşü İlahiyat Fakültesi öğrencilerinde, ödev olduğu görüşü İİBF öğrencilerinde ve yük olduğu görüşü Eğitim Fakültesi öğrencilerinde öne çıkmıştır. Vergi kaçırmanın ne çağrıştırdığına ilişkin olarak; hırsızlık olduğu görüşü İlahiyat Fakültesi öğrencilerinde, kurnazlık olduğu görüşü Biga MYO öğrencilerinde ve göz ardı edilebilecek bir suç olduğu görüşü yine Biga MYO öğrencilerinde öne çıkmıştır. Türkiye’de vergi bilincinin nasıl artırılacağına ilişkin olarak; Eğitimler verilerek görüşü İİBF öğrencilerinde, kamu harcamalarında tasarruf yapılarak görüşü Ziraat Fakültesi öğrencilerinde, adalet sağlayarak görüşü İlahiyat Fakültesi öğrencilerinde, vergi oranlarını düşürerek görüşü Ziraat Fakültesi öğrencilerinde ve kişi başına geliri artırarak görüşü de Turizm Fakültesi öğrencilerinde öne çıkmıştır.

3.6.1.7. Vergi Dersi Alma Durumuna Göre Vergi İle İlgili Değişkenlerin Karşılaştırması

Öğrencilerin “Eğitim hayatınız süresince vergi konusunda bilgilenenizi sağlayacak bir ders aldınız mı?” sorusuna verdikleri yanıtlar ve analizi Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Eğitim Hayatınız Süresince Vergi Konusunda Bilgilenenizi Sağlayacak Ders Aldınız Mı?

		Evet		Hayır		Toplam		p
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Sizce Vergi Ne Anlama Geliyor?	Zorunlu Ödeme	109	42,4%	54	28,0%	163	36,2%	0,001
	Kamu Hiz. Karşılığı	86	33,5%	100	51,8%	186	41,3%	
	Ödev	43	16,7%	8	4,1%	51	11,3%	
	Yük	18	7,0%	23	11,9%	41	9,1%	
	Bilgi Yok	1	0,4%	8	4,1%	9	2,0%	
Vergi Kaçırarak Size Ne Çağırır?	Hırsızlık	186	72,4%	146	75,6%	332	73,8%	0,004
	Kurnazlık	59	23,0%	27	14,0%	86	19,1%	
	Göz Ardı Edilebilecek Suç	7	2,7%	6	3,1%	13	2,9%	
	Sıradan Olay	5	1,9%	14	7,3%	19	4,2%	
	Eğitim ve Öğretimde	180	70,0%	96	49,7%	276	61,3%	
Türkiye’de Vergi Bilinci Nasıl Artırılabilir?	Kamu Harcama Tasarruf	15	5,8%	16	8,3%	31	6,9%	0,001
	Adaletsizliğin Giderilmesi	40	15,6%	45	23,3%	85	18,9%	
	Vergi Oranlarının Düşmesi	8	3,1%	8	4,1%	16	3,6%	
	Kişibaşı Gelir Artışı	14	5,4%	28	14,5%	42	9,3%	

Tablo 2’de, eğitim süresince vergi bilinci konusunda ders alma bakımından verginin ne anlama geldiği, vergi kaçırmanın bireylere ne çağrıştırdığı ve Türkiye’de vergi bilincinin nasıl artırılacağı karşılaştırılmıştır. Her üç

karşılaştırma için de istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olduğu gözlenmiştir ($p<0.05$). Verginin ne anlama geldiğine göre; zorunlu ödeme, kamu hizmetlerinin karşılığı ve ödev olarak algılama görüşlerinin **dersi alanlarda almayanlara göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu** görülmektedir. Aynı şekilde vergi kaçırmanın bireylere kurnazlığı çağrıştırdığı algısının, **dersi almayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu** görülmektedir. Türkiye’de vergi bilincini artırmanın eğitim ve öğretimle olabileceğini görüşü, dersi alanlarda almayanlara göre anlamlı düzeyde yüksektir.

3.6.1.8. Verginin Ne Anlama Geldiği Bakımından Vergi İle İlgili Değişkenlerin Karşılaştırması

Tablo 3’te, verginin ne anlama geldiği bakımından vergi kaçırmanın bireylere ne çağrıştırdığı, Türkiye’de vergi bilincinin nasıl arttırılabileceği ve devletin artan gelir ihtiyaçlarının nasıl bir politika ile karşılaması gerektiği düzeyleri çapraz olarak karşılaştırılmıştır. Harcamaların kısılması, vergi denetimlerini arttırma ve vergi kaçırma görüşlerinin bireylerde çağrıştırdığı durumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olduğu gözlenmiştir ($p<0.05$). Diğer düzeylere göre verginin ne anlama geldiği durumları incelendiğinde aralarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0.05$).

Tablo 3: Sizce Vergi Ne Anlama Geliyor ?

			Zorunlu Ödeme	Kamü Hir. Karşılığı	Ödeme	Yük	Bilgi Yok	Toplam	p						
			S	S	S	S	S	S							
			%	%	%	%	%	%							
Sizce Devlet Artan Gelir Nasıl Bir Politika Karşılmalıdır?	İhtiyaç İleyerek	Diğer	133	81,6%	166	89,2%	45	88,2%	39	95,1%	8	88,9%	391	86,9%	0,104
		Vergi Artırımı Yeni Vergi	30	18,4%	20	10,8%	6	11,8%	2	4,9%	1	11,1%	59	13,1%	
Sizce Devlet Artan Gelir Nasıl Bir Politika Karşılmalıdır?	İhtiyaç İleyerek	Diğer	68	41,7%	99	53,2%	33	64,7%	11	26,8%	4	44,4%	215	47,8%	0,001
		Harcama Kısıma	95	58,3%	87	46,8%	18	35,3%	30	73,2%	5	55,6%	235	52,2%	
Sizce Devlet Artan Gelir Nasıl Bir Politika Karşılmalıdır?	İhtiyaç İleyerek	Diğer	159	97,5%	182	97,8%	47	92,2%	40	97,6%	9	100,0%	437	97,1%	0,293
		Boşlanma	4	2,5%	4	2,2%	4	7,8%	1	2,4%	0	0,0%	13	2,9%	
Sizce Devlet Artan Gelir Nasıl Bir Politika Karşılmalıdır?	İhtiyaç İleyerek	Diğer	52	31,9%	43	23,1%	9	17,6%	23	56,1%	6	66,7%	133	29,6%	0,001
		Vergi Denetimi Artırma	111	68,1%	143	76,9%	42	82,4%	18	43,9%	3	33,3%	317	70,4%	
Vergi Kaçırarak Sizce Ne Çağırır?	İhtiyaç İleyerek	Hırsızlık	120	73,6%	144	77,4%	40	78,4%	21	51,2%	7	77,8%	332	73,8%	0,008
		Kurnazlık	29	17,8%	35	18,3%	10	19,6%	11	26,8%	1	11,1%	86	19,1%	
		Göz Ardı Edilebilir Suç	6	3,7%	4	2,2%	1	2,0%	2	4,9%	0	0,0%	13	2,9%	
		Sradan Olay	8	4,9%	3	1,6%	0	0,0%	7	17,1%	1	11,1%	19	4,2%	
		Eğitim	105	64,4%	114	61,3%	37	72,5%	14	34,1%	6	66,7%	276	61,3%	
Türkiye'de Vergi Artırılabilir?	Bilinci Nasıl	Tasaruf	12	7,4%	9	4,8%	4	7,8%	6	14,6%	0	0,0%	31	6,9%	0,102
		Adaletsizliğin Giderilmesi	26	16,0%	40	21,5%	6	11,8%	11	26,8%	2	22,2%	85	18,9%	
		Vergi Oranlarının Düşmesi	6	3,7%	7	3,8%	1	2,0%	2	4,9%	0	0,0%	16	3,6%	
		Kişİ Başı Gelir Artış	14	8,6%	16	8,6%	3	5,9%	8	19,5%	1	11,1%	42	9,3%	

3.6.1.9. Vergi Dersi Alıp Almama Durumuna Göre Bazı Sayısal Değişkenlerin Karşılaştırması

Tablo 4'te öğrencilerin eğitim hayatları boyunca vergi konusunda bilgilenmelerini sağlayacak bir ders alıp almama bakımından devletin adil bir vergileme sistemi uyguladığını düşünmeleri ve fiş/fatura yerine pazarlık yapma durumları Mann Whitney U analizi ile değerlendirilmiştir. Hipotez;

H0: Öğrencilerin, eğitim hayatları boyunca vergi konusunda bilgilenmelerini sağlayacak bir ders alıp almamaları, devletin adil bir vergileme sistemi uyguladığını düşünmeleri ve fiş/fatura yerine pazarlık yapma davranışlarını etkilememektedir.

H1: Öğrencilerin, eğitim hayatları boyunca vergi konusunda bilgilenmelerini sağlayacak bir ders alıp almamaları, devletin adil bir vergileme sistemi uyguladığını düşünmeleri ve fiş/fatura yerine pazarlık yapma davranışlarını etkilemektedir.

Tablo 4: Vergi Dersi Alma İle Bazı Sayısal Değişkenlerin Analizi

			Ortalama	Std. Sapma	Medyan	Sıra Ort.	z	P
Ödenmeyen vergilerin kamu hizmetleri aksattığını düşünüyorum.	Eğitim hayatınız süresince vergi konusunda bilgilenenizi sağlayacak bir ders aldınız mı?	Evet	3,68	1,25	4,00	237,99		
		Hayır	3,44	1,19	4,00	208,87	2,433	0,015
Devletin adil bir vergileme sistemi uyguladığını düşünüyorum.	Eğitim hayatınız süresince vergi konusunda bilgilenenizi sağlayacak bir ders aldınız mı?	Evet	2,26	1,08	2,00	228,02		
		Hayır	2,27	1,25	2,00	222,15	-,493	0,622
Alınmayan her fiş/fatura devletin değil başkalarının zengin olmasını sağlar.	Eğitim hayatınız süresince vergi konusunda bilgilenenizi sağlayacak bir ders aldınız mı?	Evet	3,88	1,19	4,00	241,11		
		Hayır	3,59	1,17	4,00	204,72	3,058	0,002
Alışverişlerde fatura ya da fiş vermeme durumu ile karşılaşmıyorum.	Eğitim hayatınız süresince vergi konusunda bilgilenenizi sağlayacak bir ders aldınız mı?	Evet	3,97	1,18	4,00	239,58		
		Hayır	3,66	1,28	4,00	206,75	2,794	0,005
Fiş/fatura almak yerine satıcı ile ürün fiyatı konusunda pazarlık yaparım.	Eğitim hayatınız süresince vergi konusunda bilgilenenizi sağlayacak bir ders aldınız mı?	Evet	2,38	1,30	2,00	216,78		
		Hayır	2,56	1,28	2,00	237,12	1,694	0,090

Tablo 4'te veriler incelendiğinde istatistiksel olarak değişkenler arasında anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmektedir ($p>0.05$). Yani vergi bilinci için eğitim hayatları boyunca ders almış ya da almamış olmaları, adil bir vergileme sistemi uygulanma durumu ve fiş/fatura almak yerine pazarlık yapmaları durumlarının benzerlik gösterdiği görülmektedir. Vergi ile ilgili eğitim alıp almama durumuna göre ödenmeyen vergilerin kamu hizmetlerini aksattığını düşünenler ile alınmayan her fiş/faturanın devletin değil başkalarının zengin olmasını sağladığını düşünenlerin alışverişlerde fatura ya da fiş almama durumu H1 hipotezini doğrulamaktadır. Bu karşılaştırmaya göre sıra ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir.

3.6.1.10. Fakülte ve Yüksekokul Düzeyi İle Bazı Sayısal Değişkenlerin Karşılaştırması

Tablo 5'te öğrencilerin okuduğu fakülte ve yüksekokul bakımından satıcı vermese bile fiş/fatura isteme durumu ile alışveriş sırasında fiş/fatura vermeme durumu Kruskal Wallis analizine göre karşılaştırılmaktadır.

Tablo 5: Eğitim Kurumuna Göre Bazı Sayısal Değişkenlerin Karşılaştırması

		Ortalama	Std. Sapma	Medyan	Sıra Ort.	Chi-Square	P
Alışveriş sırasında fiş/faturamı satıcı vermese bile isterim.	Biga MYO	3,81	1,25	4,00	221,30	17,106	0,004*
	İİBF	3,72	1,17	4,00	153,78		
	İlahiyat	3,06	1,11	3,00	198,15		
	Fen-Edebiyat	3,50	1,19	4,00	200,24		
	Ziraat	3,55	1,12	4,00	164,01		
	Turizm	3,19	1,10	3,00	170,47		
	Eğitim	3,20	1,26	3,00	222,06		
Alışverişlerde fatura ya da fiş vermeme durumu ile karşılaşıyorum.	Biga MYO	3,90	1,21	4,00	185,03	18,603	0,002*
	İİBF	4,06	1,12	4,00	186,30		
	İlahiyat	3,56	1,50	4,00	192,03		
	Fen-Edebiyat	3,71	1,17	4,00	145,41		
	Ziraat	3,64	1,45	4,00	192,73		
	Turizm	3,19	1,37	3,00	221,30		
	Eğitim	3,80	1,13	4,00	153,78		

Öğrencilerin okudukları fakülteler bakımından satıcı vermese bile fiş/fatura isteme durumu ve alışverişlerde fatura ya da fiş vermeme durumu ile karşılaşanlar arasında istatistiksel olarak sıra ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Fiş/faturayı satıcı vermese de alanlarda farkın, Biga MYO, Turizm Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi ikilisi ile karşılaştırıldığında Biga MYO lehine anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu görülmektedir. Biga MYO, Eğitim Fakültesi ve İİBF ile karşılaştırıldığında Biga MYO aleyhine anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Biga MYO, İlahiyat Fakültesi ve Turizm Fakültesi ikilisi ile karşılaştırıldığında Biga MYO'da okuyan öğrencilerin aleyhine anlamlı bir fark olduğu, sıra ortalamalarının Biga MYO'da daha düşük olduğu görülmektedir. Alışveriş esnasında fiş ya da fatura alamama durumları karşılaştırıldığında, Turizm fakültesi öğrencilerinin Biga MYO, İİBF, Fen-Edebiyat Fakültesi ve Eğitim fakültesi öğrencilerine göre fiş ve fatura almama durumlarında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir.

3.6.1.11. Beşli Likert Ölçeğine Göre Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Bilinci ve Fiş/Fatura Alma Alışkanlığı Düzeylerinin İncelenmesi

Tablo 6'daki veriler değerlendirildiğinde öğrenciler, vergi ile ilgili verilen eğitimlerin vergileme konusundaki eksik ve yanlış tutumları düzelttiğine inanmaktadır. Medya, sempozyum ve kongrelerde vergi ödemenin vatandaşlık görevi olduğunun vurgulanmasının bireylerin vergiyi algılamasına yardımcı olduğu düşünülmektedir. Ancak öğrencilerin %14.5'i bu görüşe katılmadıklarını ifade etmiştir. Ödenmeyen her verginin kamusal hizmetlerin aksamasına neden olduğunu düşünenler aynı zamanda ödenen vergilerin kamunun ihtiyaç duyduğu

alanlara harcadığına inanmaktadır. Ancak katılımcıların %59.7'si devletin adil bir vergileme sistemini uyguladığına katılmamaktadır.

Ankete katılan öğrencilerin %58'i alışveriş esnasında satıcı fiş veya fatura verilmese bile istediklerini belirtmiştir. Dolayısıyla alınmayan her bir fiş ve faturanın devletin değil başkalarının zengin olmasını sağladığını düşünmekle beraber katılımcıların %32'si satıcının fiş veya fatura vermemesi halinde satıcıyı ikaz etmek konusunda kararsız kaldığını belirtmiştir. Katılımcılar genellikle alışveriş sırasında fiş veya fatura vermeme durumu ile karşılaştıklarını belirtmiştir.

Üniversite okumanın öğrencilerin alış-verişlerinde fiş ve fatura alma alışkanlıklarını olumlu yönde değiştirdiği gözlemlense de alış-verişin yapıldığı yerin(halk pazarı, market, bakkal) fiş veya fatura isteme kararlarında etkili olduğu görülmektedir. Fiş veya fatura almak yerine satıcı ile pazarlık yapmak, öğrencilerin %58.8'i tarafında kabul edilen bir davranış olarak görülmektedir.

Vergi iadesi uygulamasının yürürlüğe girmesi halinde ankete katılan yükseköğretim öğrencilerinin %40.9'unun fiş veya fatura alma alışkanlıklarının değişmesine neden olabileceği belirtmiştir. Özel usulsüzlük cezalarının ankete katılan öğrencilerin yaklaşık %52'sinde fiş veya fatura alma alışkanlıklarında etkili olduğu belirlenmiştir. Bu duruma iş yerlerine yapılan denetimlerin yetersizliği ve cezaların caydırıcı olmamasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6: Öğrencilerin Vergi Bilinci ve Fiş/Fatura Alma Alışkanlık Düzeyinin İncelenmesi

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Vergi bilinci ile ilgili verilecek eğitimler vergilemeye karşı yanlış tutumların düzeltilmesini ve doğru tutumların yerleşmesini sağlamaktadır.	29	6,4%	31	6,9%	40	8,9%	201	44,7%	149	33,1%	450	100,0%
Medyada, sempozyum ve kongrelerde verginin bir vatandaşlık görevi olduğunun vurgulanması vergi bilincini artırmaktadır.	16	3,6%	49	10,9%	53	11,8%	218	48,4%	114	25,3%	450	100,0%
Odenmeyen vergilerin kamu hizmetleri aksattığını düşünüyorum.	35	7,8%	61	13,6%	83	18,4%	152	33,8%	119	26,4%	450	100,0%
Odediğim verginin ülkenin ihtiyaç duyulan alanlarına harcadığına inanıyorum.	123	27,3%	98	21,8%	155	34,4%	60	13,3%	14	3,1%	450	100,0%
Devletin adil bir vergileme sistemi uyguladığını düşünüyorum.	146	32,4%	123	27,3%	125	27,8%	29	6,4%	27	6,0%	450	100,0%
Alınmayan her fiş/fatura devletin değil başkalarının zengin olmasını sağlar.	32	7,1%	32	7,1%	97	21,6%	141	31,3%	148	32,9%	450	100,0%
Alışveriş sırasında fiş/faturamı satıcı vermese bile isterim.	32	7,1%	56	12,4%	101	22,4%	149	33,1%	112	24,9%	450	100,0%
Alışveriş sırasında fiş/fatura almayan vatandaş ve vermeyen satıcıyı ikaz ederim.	45	10,0%	116	25,8%	148	32,9%	102	22,7%	39	8,7%	450	100,0%
Alışverişlerde fatura ya da fiş vermeme durumu ile karşılaşıyorum.	34	7,6%	46	10,2%	41	9,1%	167	37,1%	162	36,0%	450	100,0%
Universitede okumam alışverişlerimde fiş/fatura alma alışkanlığımı olumlu yönde değiştirmiştir.	44	9,8%	64	14,2%	76	16,9%	141	31,3%	125	27,8%	450	100,0%
Alışverişini gerçekleştirdiğim yer (pazar, süpermarket, bakkal vs.) fiş/fatura almamı etkiler.	39	8,7%	45	10,0%	53	11,8%	194	43,1%	119	26,4%	450	100,0%

SONUÇ

Vergi, bir tarafında alacaklı/toplayıcı sıfatıyla devletin bulunduğu diğer tarafında ise borçlu/ödeyici olarak mükelleflerin bulunduğu iki taraflı, tarihi ve sosyal bir olgudur. Vergi, mükellefler için gelirlerini azaltan bir unsur, uyulması zorunlu kanuni bir yükü ifade eder. Mükelleflerin ödedikleri verginin bireysel bir karşılığını görmemeleri, tutum ve davranışlarında bazı değişikliklerin yaşanmasına neden olur. Vergilerin kamu gelirleri içinde sahip olduğu önem ve mükelleflerin tutum ve davranışlarında meydana getirdiği olumsuz değişimler, devletin vergi uygulamalarında daha etkin ve planlı olmasını gerektirmektedir. Bunun için devletlerin, vergileme sürecinde vergilemenin ekonomik ve hukuki boyutuyla birlikte mükelleflerin psikolojisini göz önünde bulundurarak, mükelleflerin vergi ödevlerini tam ve zamanında yerine getirmesini ve verginin doğru algılanmasını sağlayacak yöntemler izlemesi gerekmektedir.

Bireylerin vergi bilincini ve vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen içsel/bireysel ve dışsal/çevresel faktörler bulunmaktadır. İçsel faktörlerin başında bireylerin demografik özellikleri(yaş, cinsiyet, medeni durumu, mesleği) gelmektedir. Bununla birlikte bireylerin gelir düzeyi, aile yapıları, eğitim seviyeleri, devlete olan bağlılıkları, siyasi iktidarı benimseme durumları ve sunulan kamu hizmetlerinin gerekliliğine olan inanışları bireylerin vergiye karşı tutum ve davranışlarına etki eden içsel faktörlerdir. Vergi adaleti, vergi afları,

vergi sisteminin karmaşıklığı, vergi sayısı ve oranları, vergi denetimi ve cezalarıysa bireylerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen dışsal faktörlerdir.

Çalışmada yükseköğretim öğrencilerinin vergi olgusuna yönelik algıları, vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen faktörlerin ve alışveriş esnasında fiş/fatura alma alışkanlıklarını test etmeye yönelik yapılan 450 kişilik anket değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Ankete katılan öğrencilerin 262'si kız, 188'i erkek öğrencidir. Bu öğrencilerden 303'ü birinci öğretim öğrencisi iken 147'si ikinci öğretim öğrencisidir.
- Öğrencilerin yaklaşık yarısı eğitim hayatı boyunca vergi ile ilgili bir ders almadığını belirtmiştir.
- Öğrencilerin yaklaşık %30'u vergi ödediğinin farkında değildir.
- Öğrencilerin geneli vergiyi zorunlu bir ödeme ve kamusal hizmetlerin bir karşılığı şeklinde tanımlarken %2'si (9 kişi) vergi kavramını bilmemektedir.
- Öğrenciler, devletin gelir ihtiyacını karşılaması için borçlanmak yerine harcamalarda tasarruf yapılması gerektiği görüşünü belirtmiştir.
- Devletin aldığı vergilerin eğitim alanında harcanması bireylerin vergi ödeme gönüllüğünü arttırmaktadır. Buna karşın vergi ile ilgili anayasada yapılacak değişikliklerinin bireylerin vergi ödeme gönüllülüğünde etkisinin oldukça az olduğu tespit edilmiştir.
- Ödenen vergilerin hangi alanda kullanıldığına dair bireylerin bilgilendirmesi vergi ödeme gönüllülüğünü artmaktadır.
- Öğrencilerin %35'i işyeri sahibi olduğunda daha az vergi ödemenin yollarını arayacağını ifade etmektedir.
- Ankete katılan öğrencilerin verdikleri cevaplara göre vergi kaçırmak hırsızlıktır.
- Öğrencilere göre Türkiye'de vergi bilinci eğitim ve öğretimle artırılabilir.
- Alışverişlerde alınmayan fiş/faturalar devleti değil başkaların zengin olmasını sağlamaktadır.
- Medyada, sempozyum ve kongrelerde verginin vatandaşlık görevi olduğunun vurgulanması vergi bilincini artırıcı özelliğe sahiptir.
- Alışveriş sırasında fiş/fatura almak yerine satıcı ile pazarlık yapma davranışı erkeklerde daha çok görülmektedir.
- Üniversitede eğitimi almak öğrencilerin fiş/fatura alma alışkanlıklarını olumlu yönde değiştirmektedir.

- Alışveriş sırasında fiş/fatura alınmadığı takdirde uygulanacak özel usulsüzlük cezası, öğrencilerin yaklaşık %52'sinin fiş/fatura alma davranışlarında etkili olmaktadır.
- Vergi iadesi uygulamasının tekrar yürürlüğe girmesi bireylerin fiş/fatura alma alışkanlıklarını olumlu yönde değiştirmesinde %40.9 oranında etkilidir.

Yüksek öğrenim öğrencilerinin vergi algısını test etmeye yönelik yapılan anketin analiz sonuçlarına dayanarak vergi olgusunun tarafları olan mükellef ve devlet açısından mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu sağlamak ve devletin optimal düzeyde vergi geliri elde etmesi için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

- ✚ Okul öncesi eğitimden itibaren çocuklara vergi konusunda bilgilendirmelerini sağlayacak eğitici etkinlikler düzenlenmelidir.
- ✚ İlköğretim öğrencilerine temel derslerin yanında vergi ile ilgili dersler verilmelidir.
- ✚ Dolaylı vergi mükellefi olan öğrencilerin çoğu vergi ödediklerinin farkında değildir. Bu nedenle alışverişlerde KDV'nin fiyatlara dâhil edilmeyerek ödeme sırasında fiyata eklenmesi vergi bilinç düzeyini arttıracaktır.
- ✚ Bireylerin vergi ödemede gönüllülüğünü arttırmak için kamu harcamalarında israf yapılmadığı algısını oluşturmak gerekmektedir.
- ✚ Devlet, toplanan vergi gelirleri ile eğitimde kaliteyi yükseltmelidir.
- ✚ Ödenen verginin hangi alanda harcandığına dair vatandaşlar bilgilendirilerek vergiye gönüllü uyum sağlanmalıdır.
- ✚ Potansiyel birer gelir vergisi mükellefi olan öğrencilere çalışma hayatlarına atıldıklarında vergisel teşvikler yapılarak vergiye karşı direncin önüne geçilmelidir.
- ✚ Caydırıcı vergi cezaları uygulanarak vergi kaçakçılığı ve kayıt dışılığın önüne geçilmelidir.
- ✚ Özel usulsüzlük cezası tutarı artırılarak bireylerin alışverişlerde fiş/fatura kullanma alışkanlık düzeyleri artırılmalıdır.
- ✚ Vergi mevzuatında çok sık değişiklik yapılmasından kaçınılarak istikrar sağlanmalıdır.
- ✚ Vergi aflarına politik endişelerle sıklıkla başvurulmamalıdır.
- ✚ Vergi dairelerinde mükellef psikolojisi odaklı hizmet sunumu gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKLAR

Akıncı, Adil & Oğuz Başol, “*Vergi Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması: Kırklareli İlinde Yaşayan İnsanların Vergi Algısı*”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 43, Ocak 2015, s.170-179.

Amini, Mostafa. Equality and Ability to Pay in The Dutch Tax System ‘The Principle of Equality and Ability to Pay in The Dutch Tax System and the Influences By Domestic Law, Tax Treaties, OECD, EU Law, WTO Law’, (Unpublished Master’s Thesis), 2010, Tilburg University, Tilburg.

Birinci, Eda. Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi ve Vergi Bilinci: Tekirdağ İli Merkez İlçe Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2010, Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ.

Buyrukoğlu, Selçuk & İrem Erasa. “*Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri ve Önemi*”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:375, 2012, s. 116-127.

Cansız, Harun. “*Vergi Mükelleflerinin Vergiyi Algılama Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar İli Örneği*”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:8, Sayı:2, 2006, s.115-138.

Çataloluk, Cuma (2008). “*Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları*”, <<http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/viewFile/364/346>> (İndirme Tarihi: 08.04.2016)

Çiçek, Halit. Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2006, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Demir, Murat (2009). “*Vergi Kaçırma Etkileyen Faktörler*”, E- Akademi Hukuk, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Sayı: 90, 2009. <<http://e-akademi.org/makaleler/mdemir-3.htm>> (İndirme Tarihi: 18.04.2016)

Edizdoğan, Nihat & Özhan Çetinkaya & Erhan Gümüş, Kamu Maliyesi, Ekin Yayınları, Bursa 2013.

Gökbunar, Ali Rıza & Sibel Selim & Halit Yanıkkaya. “*Türkiye’de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma*”, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Cilt:18 Sayı 63, 2007, s. 69-94.

Gürler Hazman, Gülsüm. “*Vergi Bilincini Etkileyen Muhtemel Dışsal Etkenlerin Lojistik Regresyon Analizi İle Tespiti*”, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 4, Sayı:1, 2009, s. 53-71.

İnaltong, Ceyhan. “*Vergi Yükü: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması*”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:369, 2012, s.16-30.

Kanlı, Murat. *Dolaylı Vergiler ve Kayıt Dışı Ekonomi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2007, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Karaarslan, Erkan. *Kamu Harcamalarının Sınıflandırması, Yazı Dizisi-4*.<<http://www.erkankaraarslan.org/wp-content/uploads/2012/10/28.2.pdf>> (İndirme Tarihi: 17.04.2016)

Kasipillai, Jeyapalan & Hijatullah Abdul Jabbar. *Gender and ethnicity Difereces in Tax Compliance*. <http://web.usm.my/aamj/11.2.2006/AAMJ%2011-2-5.pdf> (İndirme Tarihi: 05.06.2016)

Kintanar, Agustin. *On the Tax Consciousness Survey*. <<http://pre.econ.upd.edu.ph/index.php/pre/article/download/693/736>> (İndirme Tarihi: 12.04.2016).

Kitapçı, İsmail. *Bir Vergi Uyumu Sorunu Olarak Vergi Etiği Ve Bileşenleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2011, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Muter, Naci B, & Sakınç, Süreyya & Çelebi, A. Kemal. *Mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışları araştırması*. <http://www.cbu.edu.tr/kutuphane/docs/yayinlar/mukelleflerin_vergi.pdf> (İndirme Tarihi: 17.04.2016)

Organ, İbrahim & Baki Yegen. “*Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü*”, Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:27, Sayı: 4, 2013, s. 241-271.

Ömürbek, Nuri & Çiçek, Hüseyin Güçlü & Çiçek, Serdar. “*Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları*”, Maliye Dergisi, Sayı:153, 2007, s. 102-122.

Sağbaş, İsa & Âdem Başoğlu. “*İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergiyi Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği*”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, 2015, s.123-144.

Sabuncu, Can Galip. *Türkiye’de Vergi Harcamalarının Analizi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2011, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Şahin, Aslıhan. *Yüksek Öğrenim Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2010, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Taşkın Yasemin. Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırmaları Konferansı, 54.Seri, 2010, s.67-90.

Tekin, Ahmet. Vergi Yüğü ve Eskişehir’de Gelir Vergisi Açısından Bir Vergi Yüğü Araştırması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1990, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Torgler, Benno. *The Importance of Faith: Tax Morale and Religisitiy*, Center for Economics, Managment and the Arts (CREMA).<<http://www.crema-research.ch/papers/2003-08.pdf>> (İndirme Tarihi: 12.04.2016)

Torgler, Benno & Cristopha A. Schaltegger. *Tax Morale and Fiscal Policy*, Center for Research Economics, Managment and the Arts, 2005.<http://leitner.yale.edu/sites/default/files/files/resources/docs/taxmorale.pdf> (İndirme Tarihi: 17.04.2006)

Torgler, Benno & Frederich Schneider. *Attitudes Toward Paying Taxes in Austria: An Empirical Analysis*, Center for Research in Economics, Manaagment and the Arts (CREMA).<http://www.econ.jku.at/members/schneider/files/publications/torglerempirica.pdf> (09.04.2016)

Tüay, Elif & İnci Güvenç. *Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı*, Gelir İdaresi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, Yayın No: 51, Ankara, 2007.

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr> (İndirme Tarihi: 02.06.2016).

Türk, İsmail, Kamu Maliyesi, Turhan Kitapevi, Ankara 2011.

Yardımcıoğlu, Mahmut & Akpınar Yusuf & Günay, Yahya. *Vergi Okuryazarlığı ve Vergisel Farkındalık: Kahramanmaraş Araştırması*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 4 Sayı: , 2014, 95-119

Yazıcıoğlu, Yahşi & Saniye Erdoğan. *SPSS Uygulamalı Araştırma Yöntemleri*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004.

Yereli, Ahmet Burçin. *Vergi Uyum Maliyetleri (Vergilemenin Psikolojik Tahlili)*.

<<http://ahmetburcinyereli.com/VUM2013.pdf>> (İndirme Tarihi:10.04.2016)